

ŠTREKLJEVA ZBIRKA LJUDSKIH PESMI OB PRELOMU STOLETJA

MARKO TERSEGLAV

Sekcija za glasbeno narodopisje SAZU
61000 Ljubljana

UDK 39(092):784.4
Izvorni znanstveni rad

Avtor v svojem delu predstavlja najpomembnejše delo slovenskega slavista in folklorista Karla Štreklja, knjigo Slovenske narodne pesmi 1-4 (1895—1923). Ob zbirki razgrinja zgodovinsko in družbeno ozadje, ki je vplivalo na zasnovo in izdajo zbirke, hkrati pa avtor predstavlja Štrekljev znanstveni nazor in njegov pogled na ljudsko kulturo in oceni Štrekljevo delo. Avtor revidira nekatere ocene Štrekljevih sodobnikov in nadaljevalcev njegovega dela. Ob opozarjanju na pomanjkljivosti in prispevek dobre strani Štrekljevega dela pa prikaže Štrekljev izjemni slovenski folkloristiki, hkrati pa poudarja nujnost zgodovinskega pogleda, saj bi le z današnjimi merili krivično ovrednotili Štrekljevo delo.

Uvodne opombe in zamejitve: Do danes najpolpolnejša zbirka ljudskih pesmi, Štrekljeva zbirka, ne potrebuje posebne predstavitve in opisa, čeč je večini poznana in ker je bila že komentirana.¹ Zaradi lažjega razmišljanja o zbirki pa so nujni nekateri osnovni podatki o njoj.

Zbirko sestavljajo 4 knjige s 8686 pesmimi in njihovimi različicami in 1944 »dodatki«, to je pesmi, pri katerih je Štrekelj navedel le začetne verze ali kitico, ker jih ni štél za prave ljudske pesmi. Poleg tega je še 18 pesmi, ki so prav tako dodatek, le da so izpisane cele, nekatere tudi z melodijo, niso pa oštevilčene z zaporednimi številkami skupine, kateri pripadajo. Štrekelj jih je ponudil le kot vzorec novejših poslovilnih pesmi. Skupaj je v zbirki skoraj 11.000 pesmi, ki so po motivih razdeljene v 16 snopičev. Prvi snopič Slovenskih narodnih pesmi je izšel leta 1895, zadnji leta 1923. Leta 1912 je Štrekelj umrl, ko je sam izdal 14 snopičev, že pripravljeno gradivo za 15. in 16. snopič pa je po njegovi smrti izdal Jože Glonar: 15. snopič leta 1913, sledila je prva svetovna vojna, po vojni pa finančne težave Slovenske matice in tako je zadnji snopič izšel šele 1923. Joža Glonar zbirke ni v celoti končal kot si je to zamislil Štrekelj, saj je opustil vrsto predvidenih kazal, opomb, dodatkov in spremno študijo, kar vse je načrtoval Štrekelj. Omeniti velja še to, da je bila izdaja ljudskih pesmi v Štrekljevem načrtu le prvi korak od zamišljene, celotne, znanstveno-dokumentirane izdaje vsega folklornega gradiva (pravljice, pripovedke, pregovori, reki, igre, običaji, šege itd.). Žal je zaradi Štrekljeve smrti že prvi korak ostal nedokončan. Posebno pogrešamo njegovo študijo o ljudski pesmi, ki nam bi osvetlila Štrekljev pogled na ljudsko pesem pa tudi njegov znan-

¹ Glej Glonarjev predgovor k 4. knjigi SNP, Ljubljana 1923, str. 1-66.

stveni pogled na samo folkloristiko. Ostali so nam (s tega področja) le Štrekljevi predgovori k posameznim snopičem in folkloristična študija o Prešernu in ljudski pesmi², pa njegova pisma in Glonarjeva dokumentacija.

Zaradi manjkajočega glavnega člana v Štrekljevem folklorističnem delu (študija o ljudski pesmi) je referat o pomenu Štrekljeve zbirke lahko le refleksijska, ki hoče na osebni ravni pokazati nekatera dejstva, ki jih je Glonar spregledal ali premalo poudaril, hoče pa tudi že znana dejstva osvetliti z nekaterim drugačnimi akcenti.

I

Od večkratnih neuspešnih poskusih Slovenske matice v prejšnjem stoletju, da objavi Vrazova dela, se je vedno z večjo ostrino odpiralo tudi vprašanje izdaje celotnega slovenskega folklornega gradiva ali vsaj ljudskih pesmi. Matica, ki si zaradi svoje finančne situacije in zaradi različnih idej heterogenega odbora ni mogla začrtati trdnega programa, je kolebala že pri Vrazu, še bolj pa pri izdaji ljudskih pesmi ali celo pri izdaji vsega folklornega gradiva. Slovenski slavisti tistega časa, predvsem Krek in nekoliko kasneje Strekelj pa so vedno pogosteje in odločneje zahtevali znanstveno temeljito izdajo folklornega gradiva. V tej želji so se slavistom, ki so pokrivali tudi folkloristiko, pridružili še nekateri drugi, a redki slovenski intelektualci, a vse je dolgo ostalo le pri željah. Prvič zato, ker se dela ni nihče lotil, drugič pa zato, ker ni bilo malo tistih, ki so znanstveno zbirko ljudskih pesmi zavračali, saj so v Korytkovi zbirki iz 1. 1838 našli vse, kar naj bi Slovenci s tega področja potrebovali. Izgleda kot da je pri teh ljudeh šlo za popolno znanstveno nevednost³, na kar pa ne morem pristati, saj sem mnenja, da je nova zbirka ljudskih pesmi le ostro polarizirala ljudi v spopadu za ali proti idealizirani romantični koncepciji zbirke, za ali proti znanstveni misli, ki je romantiko v znanosti prerasla in odklonila. V tem okviru so se odprli še dodatni ideološki spopadi v matičnem odboru, ki so nujni nasledek spopada ob drugačni in novi znanstveni usmeritvi. Moralistični predsodki proti zbirki, ki so se prav tako pojavili, so tudi rezultat ideoloških borb in edina »avtoriteta« proti novim nero-mantičnim pogledom na folkloro. Da ti konflikti niso bili le slučajni in da ni šlo le za »primitivnost« nekaterih odbornikov, lepo kaže celotna geneza Štrekljevih prizadevanj in bojov za zbirko slovenskih ljudskih pesmi.

Strekelj je spremljal Hočevarjeva, zlasti pa Krekova prizadevanja za izdajo ljudskih pesmi, bral je njegove pozive, opredelitve, utemeljitve, načrte in znanstveni nazor, spremljal pa je tudi njegov boj s konservativci in moralisti v Matici. Krekovega koncepta o folklori se je kasneje pri svojem delu tudi bolj ali manj držal. Boji in polemike so bile nekaj, konkretno delo pa druga stvar. Mrtvi tek pri izdaji ljudskih pesmi je presegal Strekelj z odločitvijo, da zbere in izda ljudske pesmi, ne glede na to, če

² K. Strekelj, Prešern in narodna pesem. Zbornik slovenske matice 3, Ljubljana 1901, 22 str.

³ O tem je bil kasneje prepričan Glonar.

bo njegovo delo dobilo podporo Slovenske matice ali ne. V začetku Štrekelj sploh ni verjel v patronat Matice, ker je videl v delu moralizatorskih odbornikov glavno zavoro na izdajo pesmi.

Štrekelj se je z mislijo za publiciranje folklornega gradiva ukvarjal že okrog 1. 1880, z delom pa je začel 1. 1887, ko je v ljubljanskem zvonu objavil svoj poziv in načrt za zbiranje gradiva⁴. To je že programatični članek, ki naj bi dokazal pomembnost in upravičenost takšne zbirke, hkrati pa potrjuje Krekova izhodišča, a že nakazuje nekatere nove poglede, vsaj glede znanstvenosti bodoče zbirke. V članku so jasno podani napotki zbirateljem in zapisovalcem, od katerih zahteva Štrekelj znanstvene zapise, ki se ne smejo več podrežati romantičnim — estetskim in čustvenim pogledom na folklorno izročilo. Članek neposredno kaže Štrekljev folkloristični nazor, ki je še v mnogočem podrejen zahtevam filološke šole. Znanstvenost zapisov (predvsem narečje itd.) terja v duhu filološke šole.⁵ Seveda pa je članek najbolj zanimiv zaradi splošne orientiranosti in posameznih definicij folklorne, kar kaže Štrekljevo razumevanje folklorističnih problemov. V tem članku se tudi prvič na Slovenskem pojavi beseda folklor⁶ in Štrekljeva definicija ustnega slovstva.⁷ Govori še o pomenu različic. Hkrati pa se ustavi ob problemu, ki ga Štrekelj kasneje v zbirki ni znal rešiti, to je problem ponarodelih in »umetlnih« pesmi. Štrekelj je strogo ločeval »prave« ljudske pesmi od ponarodelih, čeprav predvideva, da bodo zbiralci morda našli več »umetlnih« kot pravih ljudskih pesmi. Zato poskuša odkriti tudi vzroke takemu stanju, ki jih vidi v tem, da se je »nekak moderni duh ... narodnega slovstva priprijel, omejil je narodno fantazijo, vzemši jim vero v čudeže, narodu pa ponuja take literaturne oblike, kakršnih se poslužuje umetna literatura.«⁸ Štrekelj je torej zelo pravilno, hkrati pa »heretično« označil stanje.

Iz teh temeljev je zasnoval zbirko, ki bi naj bila »prispevek k slovenskemu folkloru«,⁹ v kateri pa ne bo prostora za romantično idealiziranje nepokvarjenega naroda in za njegov nezgrešljiv estetski čut, saj po Štreklju znanstvena zbirka ne more biti več po subjektivnih kriterijih sestavljena antologija biserov ljudske poezije, ampak mora biti »prispevek k znanosti o slovenskem narodu, kakor se nam ta kaže v svojih pesmih«.¹⁰

⁴) K. Štrekelj, Prošnja za narodno blago, Ljubljanski zvon 1887. Citirano po Glonarju, š. 4, Ljubljana 1923.

⁵) Štrekelj piše: »Vsak proizvod narodnega slovstva smemo imeti v resnici za narodnega le tedaj, ako ga ohranimo v isti obliki, v kateri smo ga zajeli iz bistrrega potoka narodnega življenja.« Ljubljanski zvon 1887, cit. po š. 4, Ljubljana 1923.

⁶) »V novejšem času se rabi za narodno blago in učenje o njem pogostoma beseda folklor, nauk ali vesti o narodu.« (š. 4, Ljubljana 1923, str. 19) Folklor je tu mišljena širše, v duhu takratnega evropskega pomena in ne več v prvotnem — angleškem smislu.

⁷) »To čemur pravijo ustno ali tradicijino slovstvo, ... obsega vse, kar pomaga spoznavati in preiskovati »dušeslovje« kakega naroda, ali kakor današnji rad pravijo »demopsihologijo« njegovo. (ibid.)

⁸) ibid.

⁹) Štrekelj, Uvod k 1 knjigi ljudskih pesmi, Ljubljana 1895, str. VIII.

¹⁰) ibid.

Zbirka bi zgrešila svoj namen, če bi bila urejena in izdana po subjektivnih in lepotnih principih romantike, ker so po Štreklju »časi romantične navdušenosti že davno minuli«.¹¹

Kljub jasnemu načrtu pa Štrekljevo delo ni bilo brez težav. Te so bile prvič »zunanje« drugič »notranje«. Zunanje težave so prihajale od nekaterih kritikov matičnega odbora, ki štrekljevega dela zaradi svojih zastarelih pojmovanj niso razumeli, drugič pa si je težave nakopal še Štrekelj sam zaradi preobširnega načrta in zaradi neskladij v lastnem pojmovanju ljudske pesmi. Objektivne — zunanje ovire za nastanek tako obsežne zbirke niso brez pomena, vendar se bom njihovemu opisovanju izognil, ker je to delo natančno opravil J. Glonar. Poudariti velja le to, da je šlo za popolno nerazumevanje Štrekeljevega dela, obenem pa na njegovem hrbtu oz. delu za ideološko obračunavanje med strankami za vsiljevanje neznanstvenega, političnega in ideološkega koncepta varuštva nad narodom in njegovimi vrednotami. Podoba o narodu, kakršno so si predstavljale in varovale meščanske ideologije, je morala odsevati tudi iz del, ki jih je ustvaril narod. Vse, kar bi šlo preko tega, je od hudega in je bilo zato protinarodno. Izdaja zbirke v takem vzdušju je bilo zato več kot pogumno dejanje.

II

Ta klima je bila že izkristalizirana do izida prvih snopičev ljudskih pesmi in se vnaprej ni dosti spremenila, kljub nekaterim ugodnim kritikam v Ljubljani.¹² Vse te kritike pa niso relevantne za naše razmišljanje, pač pa le Štrekljeve pripombe na platnicah in njegovo delo samo. Iz današnjega zornega kota lahko presodimo le morebitne Štrekljeve nedoslednosti v delu, ki bi lahko izvale kritiko.

1. Glede nemoralnosti zbirke ne gre izgubljati besed, saj je jasno, da so bili očitki neutemljeni. Štrekelj se je boril le za znanstveno zbirko, pri tem pa je bil tudi sam nedosleden, saj se je skliceval na moralno, češ da v zbirko ne bo sprejel pesmi, ki bi omadeževale »duševne vrednosti narodove.« Za to nedoslednost ga je prijel Ušeničnik.

¹¹) *ibid.*

¹²) Najlepšo kritiko Štrekljevega dela je v Dis objavil Evgen Lampe, torej teolog, vendar takrat, ko je šlo za legendarne pesmi pa tudi zato, ker je s kritiko nasprotoval tedanji liberalni gonji proti Matici. Lampetova »znanstvena« kritika preneha ob izidu 6. snopiča, ki je prinesel ljubezenske poskočne pesmi. Ob tem zvezku sta se značilno ujeli klerikalna in liberalna kritika in so Štrekelju črtali pesmi (klenkalci), ali niso sprejeli člankov (liberalci) zaradi nespodobnosti, ki pa jih je, spet značilno, dovolila že predmračna cenzura. Obtoževanja in kritike so postale tako absurdne, da so npr. klenkalci zagovarjali znanstveni koncept Maticе, nasprotovali pa so mu še danes cenjeni naprednjaki, npr. Anton Aškerc. Po 6. snopiču pa so se oboji »ujeli« in namenili še dodatno kritiko Štrekelju in odpovedali sodelovanje, npr. Gregorič. Podpisali so protestno pismo proti zbirki (Ušeničnik, Finžgar i dr.) Tu so odpovedali tudi naprednjaki, saj je dosledno in pošteno kritiko po 6. snopiču napisal (?) Ušeničnik, ki je opozoril na resnične Štrekljeve nedoslednosti.

2. Štrekelj je bil slavist, filolog. To dejstvo ga je sicer večkrat reševalo, predvsem ko je šlo za znanstveno točne zapise pesmi. Še bolj pa mu je to dejstvo škodilo, ker je kar prenatanko pazil na vsak glas, zašel je v nepotrebno akribijo, ki včasih obremenjuje njegovo zbirko. Filolog je bil tudi v načrtih za slovarček manj znanih besed, ki bi se razširil v znanstveni, dialektični slovar. To je bil davek slavistični šoli, predvsem Kreku, ki pa je vendar bil liberarnejši, celo neznanstven, ko je pri zapisovanju dopuščal dokaj svobode. Štrekelj pa je kljub tej natančnosti zagrešil napako, ki jo kot folklorist ne bi smel: spreminjal je interpunkcijo pesmi (po filoloških načelih), s tem pa uničil ali izbrisal njeno ritmično podobo.

3. Največja pomanjkljivost Štrekljevega dela pa ni v formalnih, ampak v vsebinskih spodrsrljajih. Težko je predvideti, kaj bi Štrekelj napisal o ljudski pesmi v študiji, vendar uvodi k posameznim snopičem in zbirka sama kažejo, da se je Štrekelj pri urejanju držal svojega koncepta iz l. 1875, ki pa je postal zastarel. Že sama zasnova celotnega folklorističnega gradiva je preobširna, nekoliko zastarela. Ob urejevanju snopičev se je Štrekelj teh pomanjkljivosti zadeval, zato je bil večkrat prisiljen pristati na kompromis med prvotnim načrtom in med podobo, ki mu jo je nudilo nabrano gradivo. Ta nedoslednost je izvirala iz temeljne zmote dobe in »šole«, ki so ljudsko pesem pojmovali kot »nekaj starega, samo v sebi zaokroženega, celotnega« in da ljudska pesem »stoji na početku vsake »umetne« poezije, ki se šele iz »narodne« razvije.¹³ Ta misel spremlja celotno Štrekljevo folkloristično delo, zato se v uvodu obtožuje, če mu je v zbirko po pomoti zašla kakšna »umetelna« pesem. Razlikovanje med »pravo« ljudsko pesmijo in »umetelno« je pri Štreklju temeljilo na komparativni poetiki in ne na raziskavi funkcije ljudske pesmi. Tudi tu je kot slavist presojal na temeljih formalne poetike in je seveda po teh kriterijih pravilno razmejil ljudsko in umetno pesem, drugih, folklorističnih kriterijev pa ni upošteval, zato ga je gradivo samo demantiralo in ga privedlo v velike dvome. Nekatero umetno pesmi, so ga npr. zavedle s svojim »narodnim licem«, zato jih je po »pomoti« uvrstil v zbirko. Do te pa je prišlo tudi zato, ker je določena pesem že ponarodela in so nastajale že tudi različice, kar je bil za Štrekelja eden glavnih pogojev za »narodnost« pesmi. Kasneje pa je Štrekelj takim pesmim dognal avtorstvo in jih kot umetne izločil iz zbirke. Že evropska folkloristika tistega časa¹⁴ je opozarjala na te probleme in zavrnila delitev pesmi na »prave« in »neprave« ljudske, vendar Štrekelj teh teorij ni poznal¹⁵ in vztrajal pri tej delitvi, ki mu je povzročala težave. Ob mrljskih slovesih in ob nekaterih avtorskih pesmi so se Štrekelju odpirale oči, vendar če bi upošteval nova spoznanja bi moral spremeniti koncept zbirke. Štrekelj se je najbrž ustrašil »konsekvenc«¹⁶ ki bi iz tega sledile, zato se je zatekel v kompromis — v dodatke. Vendar pa ni mogel biti dosleden niti pri ocenjevanju kriterijev »ljudskosti«, ki jih ni bilo mogoče postaviti brez teoretične osnove, le na podlagi subjektivnega pre-

¹³ J. Glonar, § 4, Ljubljana 1923, str. 45.

¹⁴ predvsem Johan Meier.

¹⁵ Takoj vsaj sodi Glonar.

¹⁶ J. Glonar, § 4, Ljubljana 1923.

sojanja dospelega gradiva. Zato je po teh subjektivnih in neutemeljenih kriterijih nekatere pesmi zavrnil, čeprav so bile »prave« ljudske, nekatere »umetne« (npr. Žepičeve, Vodnikove, Knoblove) pa je uvrstil med ljudske. Iz tega Štrekljevega omahovanja med zastavljenim konceptom in med gradivom, je najbolj očiten primer ene najbolj znanih ljudskih pesmi — Tam za turškim gričem, ki je Štrekelj sploh ni uvrstil v zbirko, ker je bila del daljše umetne pesmi iz l. 1848, ki je opevala vojno proti rimskim revolucionarjem. Pevci so ohranili od dolge pesmi pač to, kar jih je zanimalo, prilagodili so jo svojim spoznavam in čustvom in pesem je ponarodela že v Štrekeljevem času, vendar jo je iz zbirke izločil, čeprav mu je prav ta pesem, kot še mnogo drugih, kazala genozo prevrstitve in prehajanja avtorske v kolektivno pesem. Odgovor za tako ravnanje moramo, poleg Glonarjevih ugotovitev, iskati še v dejstvu, da se Štrekelj v predgovorih sploh nikoli ne vprašal, kaj je ljudska pesem, ker se je moral boriti z drugimi problemi in dokazovati znanstveni koncept zbirke, ki je bil za večino vprašljiv. Vprašanja o ljudskem, ljudskosti, ljudstvu, so bila, kot izgleda, vse kristalno jasna in nepotrebna razlaga slovanskemu meščanstvu 19. stol. Bolj je bilo pomembno reševati vprašanja, kaj je narodu primerno, kaj je zanj reprezentativno in obvezujoče, kot pa se spraševati o tem, kaj narod sploh je, kaj šele spraševati se o temeljih vede, ki naj ta narod raziskuje. Štrekelj je bil zato v svojem času sodoben, saj je reševal tiste stvari, ki so se izkazale za osrednje znanstvene probleme na Slovenskem. V svojih dvomih in neprestanem prepričevanju kritike pa je Štrekelj reševal vprašanje kaj je ljudska pesem neposredno v uvodu k l. snopiču z retoričnim vprašanjem kritikom: »Kaj lahko sploh prištevamo k narodni pesmi? In kaj je danes res izvorno narodno?« To je vprašanje, ki ga je celo življenje zaposlovalo, a ga ni znal dokončno rešiti. Prav to Štrekljevo vprašanje se mi zdi zanimivo, saj skupaj z objavljenim gradivom, oz. s »pomotami« v zbirki kaže, da je bil Štrekelj neprestano v dilemi kaj objaviti kot ljudsko pesem. Gradivo mu je večkrat podiralo njegove začrtane predstave in ga postavljalo vedno pred nove probleme in dileme. Prav te dileme pa mi kažejo Štrekljev pošten odnos do dela. Videl je, da stvari niso take kot jih je predvidel v načrtu, ampak so bolj zapletene. Čeprav je ostal zvest prvotnemu načrtu, teh dilem ni zamočkal, ni pa še videl izhoda iz njih; ker je gradivo »prehitevalo« splošno teoretično misel o folkloristiki. V gradivu, ki mu je dotekalo je v začetku videl posamezne »umetne« pesmi kot gol slučaj, ki ga bo razrešil z dodatkom. Umetne pesmi pa so se vedno bolj množile in so povzročale dodatne tehnične težave in pa krizo koncepta, ki pomeni tudi krizo neke šole in znanstvene ideologije. S kompromisom pa je Štrekelj rešil zbirko, saj je ohranil gradivo, nakazal pa je tudi probleme in svojim naslednikom dal možnost izpopolnitve koncepta.

III

Tu pa smo pri glavnem vprašanju razmišljanja, pri vprašanju pomena Štreklja in njegove zbirke za zgodovino slovenske folkloristične misli. Spodrseljaji, od Štrekljeve dileme nikakor ne morejo razvednotiti pomena nje-

govega dela predvsem pa pogumnih korakov, ki jih je Štrekelj energično naravnol stran od dotedanje romantične tradicije in je s tem dal pečat folklorističnemu delu še za dolga desetletja po svoji smrti. Če ne bi bilo nič drugega je velika Štrekljeva zasluga že v tem, da se je strokovno lotil gradiva, čeprav vseh načrtov ni mogel izpeljati. Kljub velikopoteznim načrtom je bil toliko realen, da se ni lotil sprotnih komparativnih študij z ljudsko prozo in literarnih študij, s posameznimi temeljnimi razpravami in nepreglednim aparatom, kar vse je zahteval Krek. Štrekelj se je omejil na znanstveno uporabno zbirko in nikoli ni odstopil (kot Krek) od principov znanstvenega zapisovanja ljudskih pesmi. Sploh pomenita Štrekljev načrt in zbirka napredek od Krekovega programa. Štrekelj kaže večje razumevanje folklore in ljudske pesmi, čeprav je še vedno ujet v filološko šolo.

Kljub nekaterim subjektivnostim v razvrstitvi gradiva pa se prav tu vidi največji napredek v tedanji slovenski folkloristiki in Štrekljev enkratni delež. Štrekelj se je namreč otrešel romantičnih nazorov dobe in je energično prekinil z metodo mitološke šole. To je bil za tedanji čas, po mojem mnenju, eden najdrznejši korakov, saj z njim Štrekelj ni prizadel samo »narodnjakov« na levi in desni, ni šlo le za normalno nadgradnjo koncepta in stroke ali le za nove poglede, pač pa je šlo za odločno zarezo v utrjeno in tudi politično ter ideološko podprto zavest o slovenskem narodu, o njegovi veličastni tradiciji, o narodni ustvarjalni moči, kar vse je temeljilo v idealizirani podobi o slovenskem narodu. Ta Štrekljev korak, skupaj z njegovo demistikacijo o zgolj lepotnem in zgodovinskem učinku ljudske ustvarjalnosti, je tako pomembna ločnica v naši folkloristiki, da ji težko najdemo paralelo. Štrekelj postavi nasproti čustvenim predstavam o ljudski kulturi vprašanje znanstvene raziskave te kulture, ki ne temelji v milosti dani od boga, ampak ima svoje, čisto konkretne vzroke in tudi posledice, kar vse je treba raziskati. Znanstveno raziskovanje pa je nujno podrl o vse mite tedanjega časa, kar je bil težji udarec sodobnikom kot pa javno deklarirana nemoralnost zbirke. Moralistični nemir Štrekljevih kritikov je bil samo maska v boju proti Štrekljevim podiranjem mitov.

Ko danes ocenjujemo Štrekljevo dela, se moramo teh dejstev zavedati. Obveljati pa mora (pri kritičnem vrednotenju Štreklja) spet tisto zlato pravilo, da je na stvari treba gledati zgodovinsko, to je, ne iz sedanjega položaja, ampak iz dobe, v kateri je delal. Ta zgodovinski pogled nam lahko pojasni nekatere Štrekljeve pomanjkljivosti in pomaga razumeti Štrekljevo pomembnost, ki jo vidim v tem, da nam je dal znanstveno uporabno zbirko. Za Štrekljev čas je bilo njegovo delo enkratno, saj je postavilo popolnoma nove temelje zbiranju in objavi folklornega gradiva. Res je Štrekelj še kazal metode stroke, ki ji je pripadal, vendar pa sem danes prepričan, da je prav Štrekelj s svojim delom (sicer nezavedno) začel rušiti strukturo slavistične folkloristike. Delitev se je kasneje res izvršila iz praktičnih razlogov, ki jo je zahtevala razvitost stroke, toda temelji za to delitev so v kali že pri Štreklju, čeprav se sliši še tako absurdno. Prav njegovi spodrseljaji in dvomi so bili glavni, ki je »pomagalo« delitvi slavistike, saj so prisilili kasnejše raziskovalce v nove rešitve in s tem v dopolnjevanje, utemeljevanje in v samostojnost folkloristične vede.

Napake, ki jih ima Štrekljevo delo, ne izhajajo iz zastarelega koncepta, kot je menil Glonar, ampak tudi iz dejstva (na katerega radi pozabljamo), da je Štrekljeva zbirka prvenec, da ni imela za vzgled praktičnega vzorca. Kritična znanstvena zbirka in dognana razdelitev gradiva, s strokovnimi opombami — so Štrekljevo delo in tu je oral ledino. Ni čudno, da so bile evropske kritike njegovega dela od Avstrije do Rusije tako ugodne, saj so se vsi zavedali, da ne gre le za gradivo, ampak tudi za poskus osvetljevanja teme pri načinu objavljanja. Štrekelj je bil čez noč postavljen pred probleme nove — znanstvene izdaje ljudskih pesmi. Kar se je njegovemu delu pritaknilo ali izmuznilo, je dejstvo prvenca. Mirno ga lahko uvrstimo med naše najvidnejše folkloriste in v predstavitev v naše paralele. Z analizo, tudi »negativno«, Štrekljevega dela pa želim poudariti še nekaj: »Spodrsaljaja«, kot jih Štrekelj sam imenuje, ali bolje njegovi dvomi, so obvezujoči prav za današnji čas in se jim ne smemo izogniti. Iz Štrekljevih metodičnih dvomov se moramo namreč učiti in si uzavestiti dejstvo, da enkratna, čeprav »neovrgljiva« resnica ni veljavna za vse čase. Če bi obšli Štrekljeve spodrsaljaje ali pa vztrajali pri njih, bi lahko le porušili njegova prizadevanja ali pa razvrednotili njegov metodični dvom, s tem, ko bi ga povzdignili v mit ga odklonili kot zastarelega. Oboje bi bilo hudo napačno. Njegove spodrsaljaje je treba razumeti kot poskus pogumnega dejanja, ki tudi današnje raziskovalce zavezuje v pogumnejša predvidevanja proti ustaljenim in dogmatičnim stališčem. Štrekelj je z zbirko ponudil načrt dela v stroki, s »spodrsaljaja« pa je nehote opozoril na probleme, ki se v stroki kažejo še danes in, ki jih bomo morali rešiti. In to ne samo z novimi zbirkami, ki bodo formalno blažile in delno reševale Štrekljeve »napake«, ampak tudi z novo in domišljeno teorijo, na kateri bomo gradili vse zbirke folklorne gradiva. Štrekljev dvom je lahko pozitiven le tedaj, če ga ne zanemarimo. Z raziskavami, ki bodo dokazale, da Štrekljeve samoobtožbe niso le plod lapsusov, ampak delček širše problematike, ki je sam še ni mogel razrešiti, bomo dokazali, da je današnja folkloristika naslednica Štrekljeve zgodovinske, znanstvene in univerzalne širine. Zamizati pred problemi, ki so trli Štreklja in tudi še nas, bi bilo priznati Štrekljeve napake. S tem mu sicer ne bi nič odvzeli. Z našo ozkostjo pa bi zanikali celotno Štrekljevo delo, na katerega se radi sklicujemo in ga v bivstvu tudi nadaljujemo in moramo nadaljevati. Ko danes preraščamo nekatere Štrekljeve poglede, se moramo zavedati, da jih ne preraščamo samo zaradi današnje znanstvene lucidnosti, ampak da smo naša spoznaja lahko zgradili le na temeljih, ki nam jih je položil Štrekelj. Naša današnja pametnost raste iz Štrekljevih človeških in znanstvenih dvomov.

Bistvo srečanj, ki skušajo dati mozaične kamenčke našim zgodovinama etnoloških misli, vidim tudi v tem, da ne ostanemo le pri pogledih, ampak naj bodo ti podlaga in šola današnji etnološki misli. Če jo hočemo dopolniti ne moremo mimo zmot in iskanj preteklosti.

THE ŠTREKELJ'S COLLECTION OF FOLK SONGS FROM THE TURN OF THE CENTURY

Summary

The author presents the most significant work of the Slovene folklorist and Slavist Karl Štrekelj, the book *Slovenske narodne pesmi 1—4* (1895—1923). He also discloses historical and social background which influenced the publication of the collection. Štrekelj's scientific views, particularly his stand towards the folk culture, are introduced, and his works appraised. The author revises some earlier evaluations of Štrekelj's opus, made by Štrekelj's contemporaries and followers. By pointing to both deficiencies and still valid aspects of Štrekelj's work, the author qualifies his contribution as exceptional for Slovenian folkloristics. He emphasizes, however, the necessity of historical approach since by using contemporary criteria Štrekelj's work would be misprized.